

THÚC ĐẨY TRIỂN KHAI KẾ TOÁN MÔI TRƯỜNG TRONG PHÁT TRIỂN NỀN KINH TẾ XANH TẠI CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

● ĐẶNG THỊ BÍCH NGỌC

TÓM TẮT:

Ngày nay, việc đẩy mạnh tái cấu trúc và thúc đẩy nền kinh tế tăng trưởng nhanh và bền vững ngày càng đặt ra cho Việt Nam nhiều thử thách đối với vấn đề môi trường. Trong đó, kế toán môi trường được nhìn nhận như là một công cụ hữu ích trong việc cung cấp các thông tin về môi trường, làm cơ sở cho các nghĩa vụ bảo vệ môi trường của doanh nghiệp, cũng như mức độ thỏa mãn các tiêu chuẩn hoặc quy định về môi trường. Bài viết đánh giá tầm quan trọng của kế toán môi trường trong phát triển kinh tế, thực trạng thực trạng áp dụng kế toán môi trường tại các doanh nghiệp và đưa ra những đề xuất nhằm hoàn thiện kế toán môi trường tại Việt Nam thời gian tới.

Từ khóa: kế toán môi trường, kinh tế xanh, phát triển bền vững, doanh nghiệp Việt Nam.

1. Đặt vấn đề

Những năm gần đây, vấn đề phát triển bền vững, cân bằng giữa tăng trưởng kinh tế với tiến bộ xã hội và bảo vệ môi trường trở thành xu hướng và mục tiêu chung của hầu hết các quốc gia trên thế giới. Chính phủ các nước đã đặt ra các yêu cầu về bảo vệ môi trường ngày càng chặt chẽ, buộc các doanh nghiệp phải thay đổi cách nhìn nhận về vấn đề môi trường khi tiến hành các hoạt động đầu tư hoặc sản xuất kinh doanh. Chính sách này đòi hỏi các doanh nghiệp phải thể hiện trách nhiệm bảo vệ môi trường như phải hạn chế chất thải, làm sạch chất thải hoặc phải bồi thường thiệt hại khi gây ra sự cố về môi trường,...

Trong bối cảnh đó, kế toán môi trường ra đời

nhằm hỗ trợ các doanh nghiệp thực hiện nghĩa vụ với môi trường trong quá trình sản xuất - kinh doanh. Ngoài sản xuất các sản phẩm để thỏa mãn nhu cầu thị trường, các doanh nghiệp còn phải tạo ra các sản phẩm thân thiện với môi trường, đảm bảo quá trình xử lý các đầu ra khác theo đúng quy định.

Do vậy, tác giả nghiên cứu đề tài “Thúc đẩy triển khai kế toán môi trường trong phát triển nền kinh tế xanh tại các doanh nghiệp Việt Nam”, nhằm đánh giá tầm quan trọng của kế toán môi trường trong phát triển kinh tế, thực trạng thực trạng áp dụng kế toán môi trường tại các doanh nghiệp và đưa ra những đề xuất nhằm hoàn thiện kế toán môi trường tại Việt Nam thời gian tới.

2. Tầm quan trọng của kế toán môi trường trong phát triển nền kinh tế xanh

2.1. Sự ra đời của kế toán môi trường

Kế toán môi trường là một vấn đề còn mới mẻ ở Việt Nam, nhưng đã xuất hiện ở các nước phát triển từ thập niên 90 của thế kỷ XX. Kế toán môi trường xuất hiện đầu tiên ở Mỹ vào năm 1972, sau đó tại Hội nghị thượng đỉnh về môi trường tại Stockholm (Thụy Điển) vào năm 1972, nhưng chú trọng vào việc hạch toán ở cấp độ quốc gia, tức là kế toán môi trường quốc gia.

Phải đến năm 1990, kế toán môi trường tại các doanh nghiệp mới bắt đầu được nghiên cứu. Đến năm 1992, Ủy ban Bảo vệ môi trường Hoa Kỳ tiến hành dự án về kế toán môi trường với nhiệm vụ khuyến khích và thúc đẩy các doanh nghiệp nhận thức đầy đủ các khía cạnh về chi phí môi trường, mối quan hệ giữa chi phí môi trường và các yếu tố về môi trường trong các quyết định kinh doanh. Khuôn mẫu về kế toán môi trường do Ủy ban Bảo vệ môi trường Hoa Kỳ cung cấp là tài liệu cơ sở để xây dựng khuôn mẫu về kế toán môi trường của Ủy ban Phát triển bền vững của Liên hợp quốc, Liên đoàn Kế toán quốc tế, Hiệp hội Kế toán viên quản trị Hoa Kỳ, các nước Đức, Nhật Bản, Hàn Quốc,...

2.2. Tổng quan về kế toán môi trường

Hiện nay, chưa có một định nghĩa thống nhất về kế toán môi trường. Theo Liên đoàn Kế toán quốc tế (IFAC), kế toán môi trường là một thuật ngữ có nghĩa rộng, mang nhiều hàm ý, như: việc đánh giá và công bố thông tin môi trường, kết hợp thông tin tài chính trong kế toán và báo cáo tài chính; Đánh giá và sử dụng thông tin liên quan môi trường dưới hình thức đơn vị tiền tệ và đơn vị vật chất trong kế toán môi trường; Việc ước tính chi phí và tác động môi trường bên ngoài doanh nghiệp, thường liên quan kế toán chi phí đầy đủ; Kế toán nguồn lực và dòng luân chuyển của các tài nguyên thiên nhiên dưới dạng đơn vị tiền tệ và đơn vị vật chất (kế toán tài nguyên thiên nhiên),...

Còn theo Cơ quan Phát triển Bền vững của Liên Hiệp quốc (UNSD, 2003) thống nhất giữa

các nhóm chuyên gia đến từ 30 quốc gia đã đưa ra định nghĩa: “Hạch toán quản lý môi trường là việc nhận dạng, thu thập, phân tích và sử dụng loại thông tin cho việc ra quyết định nội bộ. Thông tin vật chất (phi tiền tệ) về sử dụng, luân chuyển và thải bỏ năng lượng, nước và nguyên vật liệu (bao gồm chất thải) và thông tin tiền tệ về các chi phí, lợi nhuận và tiết kiệm liên quan đến môi trường”.

Về cơ bản, kế toán môi trường tìm kiếm và cung cấp các thông tin quan trọng, cần thiết về chi phí và doanh thu có liên quan đến môi trường; Hướng dẫn các doanh nghiệp, các chủ dự án trong các quyết định kinh tế; Khuyến khích họ nỗ lực trong việc sử dụng tài nguyên, kể cả tài nguyên thiên nhiên do con người tạo ra một cách có hiệu quả và hạn chế tối đa sự hủy hoại môi trường, hạn chế rác thải và sự ô nhiễm, thay đổi các hành vi đối xử với môi trường sống. Kế toán môi trường tập trung vào việc hạch toán những vấn đề có liên quan đến môi trường, cụ thể là hạch toán dòng vật liệu, hạch toán chi phí, thu nhập liên quan đến môi trường, phân tích chu kỳ sống sản phẩm, đánh giá trách nhiệm trong việc quản lý môi trường, đánh giá hiệu quả của việc quản lý và bảo vệ môi trường,... nhằm cung cấp thông tin chủ yếu cho các nhà quản trị trong nội bộ doanh nghiệp.

Như vậy, kế toán môi trường không chỉ thông qua vai trò có tính truyền thống là ghi chép và báo cáo các thông tin tài chính, mà còn phải thể hiện được vai trò của kế toán như là một công cụ trợ giúp hữu hiệu cho các nhà quản lý trong quản trị các vấn đề môi trường trong phạm vi từng đơn vị kinh tế. Việc áp dụng những biện pháp bảo vệ môi trường và kế toán môi trường sẽ làm tăng chi phí nhưng lại giúp doanh nghiệp thu được một số lợi ích:

- Lợi ích thứ nhất là thu nhập tăng từ tiết kiệm nước, năng lượng, nguyên liệu sử dụng, giảm chất thải, giảm chi phí xử lý chất thải. Nói cách khác, việc áp dụng những biện pháp bảo vệ môi trường và áp dụng kế toán môi trường sẽ dẫn đến tiết kiệm chi phí nguyên liệu, năng lượng, nước, tiết kiệm chi phí xử lý chất thải, giúp cho các doanh

ng nghiệp đưa ra quyết định thay đổi về kỹ thuật, về hệ thống tổ chức quản lý, về chiến lược sản phẩm theo hướng sản phẩm xanh, về sử dụng nguyên liệu thân thiện với môi trường,... Từ đó, nâng cao hiệu quả hoạt động kinh doanh gắn với hiệu quả của bảo vệ môi trường.

- Lợi ích thứ hai của doanh nghiệp khi áp dụng hệ thống kế toán môi trường đó là cải thiện được hình ảnh doanh nghiệp, qua đó nâng cao năng lực cạnh tranh của doanh nghiệp với các đối thủ. Bởi các doanh nghiệp có hệ sinh thái sản xuất sạch hơn, tốt hơn sẽ đem sản phẩm thân thiện với môi trường và chất lượng hơn. Ngoài ra, việc thực hiện tốt công tác bảo vệ môi trường, doanh nghiệp sẽ được Nhà nước có chính sách hỗ trợ và ưu đãi trong việc tạo điều kiện cho doanh nghiệp phát triển.

2. Thực trạng áp dụng kế toán môi trường tại các doanh nghiệp Việt Nam hiện nay

Trong xu thế xây dựng nền kinh tế xanh do Liên hợp quốc phát động năm 2010, Việt Nam đã có cách nhìn, tư duy mới trong lộ trình phát triển kinh tế đảm bảo tăng trưởng kinh tế nhanh, ổn định và thân thiện với môi trường. Nhà nước đã ban hành các quy định mang tính pháp lý, để hạn chế sự khai thác quá mức nguồn tài nguyên thiên nhiên, phục vụ cho sự phát triển kinh tế, xã hội, đồng thời hạn chế tối đa các hành vi vi phạm, hủy hoại môi trường, gây ô nhiễm môi trường. Cụ thể, Quốc hội đã ban hành Luật Môi trường lần đầu vào năm 1993 và Luật Bảo vệ môi trường sửa đổi vào năm 2005. Tiếp đó, ngày 15/11/2010, Luật Thuế bảo vệ môi trường đã được Quốc hội thông qua tại Kỳ họp thứ 8 Quốc hội khóa XII. Trên cơ sở đó, ngày 08/8/2011, Chính phủ ban hành Nghị định số 67/2011/NĐ-CP quy định về đối tượng chịu thuế, căn cứ tính thuế, khai thuế, tính thuế, nộp thuế và hoàn thuế bảo vệ môi trường; Bộ Tài chính ban hành Thông tư số 152/2011/TT-BTC (ngày 11/11/2011) hướng dẫn thi hành Nghị định số 67/2011/NĐ-CP. Ngày 28/9/2012, Bộ Tài chính ban hành Thông tư 159/2012/TT-BTC sửa đổi, bổ sung Thông tư số 152/2011/TT-BTC; Thông tư số 156/2013/TT-BTC (ngày 6/11/2013) hướng dẫn thi

hành một số điều của Luật Quản lý thuế, Luật Sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Quản lý thuế và Nghị định số 83/2013/NĐ-CP ngày 22/7/2013 của Chính phủ.

Dù cơ quan quản lý đã quan tâm đến bảo vệ môi trường trong phát triển kinh tế, tuy nhiên thực tế cũng cho thấy, việc áp dụng kế toán môi trường ở Việt Nam hiện đang gặp phải không ít khó khăn. Theo các chuyên gia kế toán, Việt Nam hiện chưa ban hành chế độ kế toán có liên quan đến việc tổ chức kế toán môi trường trong doanh nghiệp. Chế độ hiện hành chưa có các văn bản hướng dẫn doanh nghiệp trong việc bóc tách và theo dõi chi phí sản xuất - kinh doanh, chưa có các tài khoản cần thiết để hạch toán các khoản chi phí môi trường, cũng như doanh thu hay thu nhập trong trường hợp doanh nghiệp có hệ thống xử lý chất thải bán quyền thải ra môi trường cho các doanh nghiệp cùng ngành (nếu có).

Các khoản chi phí và thu nhập này cũng chưa thể hiện trên báo cáo kết quả hoạt động kinh doanh và chưa giải trình cụ thể trên thuyết minh báo cáo tài chính, nên việc đánh giá hiệu quả kinh doanh của doanh nghiệp là chưa đầy đủ, chưa chính xác. Ngoài ra, có rất nhiều chi phí liên quan đến môi trường đang phản ánh chung trong các tài khoản chi phí quản lý, khiến các nhà quản lý kinh tế khó phát hiện quy mô và tính chất của chi phí môi trường nói chung và từng khoản chi phí môi trường nói riêng.

Ngay cả trên các tài khoản kế toán cũng chưa ghi nhận các chi phí đáng kể liên quan đến môi trường, như: chi phí sửa chữa, đền bù, chi phí khắc phục sự cố và chi phí dọn dẹp, xử lý trong các vụ tai nạn, hủy hoại môi trường sinh thái, môi trường sống. Điều này dẫn đến một thực trạng rất đáng báo động ở Việt Nam, đó là doanh nghiệp “thoải mái” gây ô nhiễm môi trường trong quá trình sản xuất - kinh doanh, bởi thực tế vẫn chưa có cơ sở cụ thể để xác định rõ trách nhiệm của doanh nghiệp đối với môi trường và đời sống của người dân xung quanh.

Công tác đào tạo về kế toán môi trường ở Việt Nam vẫn còn hạn chế, chưa xây dựng được một đội

ngũ kế toán viên chuyên nghiệp về lĩnh vực môi trường. Trong khi đó, Hiệp hội Nghề nghiệp về kế toán chưa phối hợp được với các cơ quan, tổ chức về môi trường để xây dựng nên một quy trình, phương pháp riêng đối với kế toán môi trường. Việt Nam hiện cũng chưa xây dựng được một ngân hàng dữ liệu về môi trường quốc gia (tài nguyên nước, khoáng sản, rừng; các công nghệ xử lý chất thải; các bộ tiêu chuẩn môi trường trong từng ngành, lĩnh vực,...) làm cơ sở cho quá trình hạch toán,...

3. Giải pháp triển khai kế toán môi trường tại các doanh nghiệp Việt Nam

Kế toán môi trường tuy đã phổ biến trên thế giới, song vẫn còn mới mẻ đối với Việt Nam. Để kế toán môi trường phát huy được vai trò trong hoạt động của doanh nghiệp trong thời gian tới, cần chú trọng một số yêu cầu sau:

Thứ nhất, việc tổ chức công tác kế toán môi trường tại Việt Nam chưa được các doanh nghiệp quan tâm do chưa có các văn bản cụ thể do Nhà nước quy định. Do vậy, Nhà nước cần sớm ban hành các quy định về tổ chức công tác kế toán môi trường, hệ thống tài khoản sử dụng, cũng như việc hạch toán, báo cáo kế toán về thu nhập, chi phí từ việc bảo vệ môi trường của doanh nghiệp. Trong trường hợp cần thiết, có thể áp dụng các chế tài mang tính bắt buộc để việc thực hiện kế toán môi trường tại doanh nghiệp được đảm bảo, trên cơ sở đó Nhà nước có thể kiểm soát tốt hơn công tác bảo vệ môi trường của doanh nghiệp.

Thứ hai, tăng cường công tác hỗ trợ, tuyên truyền các doanh nghiệp về kế toán môi trường, làm rõ lợi ích đạt được từ việc quản lý chi phí bảo vệ môi trường, cũng như đánh giá lợi ích do công tác bảo vệ môi trường đem lại.

Thứ ba, nội dung kế toán môi trường toán môi trường cần được xem xét đưa vào chương trình đào tạo tại các trường kinh tế, đặc biệt là chuyên ngành Kế toán - Kiểm toán ở các bậc đại học, cao học, từ đó giúp chúng ta xây dựng được một đội ngũ nguồn nhân lực chất lượng cao, góp phần nâng cao hiệu quả bảo vệ môi trường, mang đến sự phát triển bền vững cho doanh nghiệp Việt Nam.

Thứ tư, các doanh nghiệp chủ động thay đổi nhận thức và trách nhiệm xã hội của mình đối với vấn đề môi trường. Các nhà quản trị doanh nghiệp cần thường xuyên quan tâm cập nhật và thực hiện kế toán môi trường trong các doanh nghiệp, nhất là đối với các doanh nghiệp sản xuất; chú trọng đầu tư nguồn lực tài chính và nhân lực cho bộ máy kế toán, trong đó có kế toán môi trường. Bên cạnh đó, cần chú trọng đầu tư nguồn lực tài chính cho bộ máy kế toán, trong đó có kế toán môi trường. Trong giai đoạn đầu, nên được thử nghiệm công tác kế toán môi trường tại một dây chuyền hoặc một bộ phận trước khi tiến hành áp dụng đại trà cho toàn bộ doanh nghiệp. Các doanh nghiệp xây dựng chiến lược kinh doanh dài hạn có tính đến các tác động của các tiêu chuẩn và quy định môi trường của sản phẩm ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Quốc hội (2010). *Luật số 57/2010/QH12: Luật Thuế Bảo vệ môi trường*, ban hành ngày 15 tháng 11 năm 2010.
2. Chính phủ (2011). *Nghị định số 67/2011/NĐ-CP ngày 8 tháng 8 năm 2011 quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Thuế Bảo vệ môi trường*.
3. Ngô Thị Thu Hồng, (2018). Sự cần thiết áp dụng Kế toán Môi trường trong Kế toán Việt Nam. Truy cập tại <http://www.hoiketoanhcm.org.vn/vn/trao-doi/su-can-thiet-ap-dung-ke-toan-moi-truong-trong-ke-toan-viet-nam/>
4. Nguyễn Thái Hà, Lê Ngọc Mai (2020). Kế toán môi trường tại các DN và một số đề xuất. *Tạp chí Tài chính*, truy cập tại <https://tapchitaichinh.vn/tai-chinh-kinh-doanh/ke-toan-moi-truong-tai-cac-doanh-nghiep-va-mot-so-de-xuat-329714.html>

5. International Federation of Accountants IFAC (2005). Environmental management accounting. [Online] Available at <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/international-guidance-docu-2.pdf>

6. UNDSO. (2003). Environmental Management Accounting Procedures and Principles. [Online] Available at <https://www.un.org/esa/sustdev/publications/proceduresandprinciples.pdf>

Ngày nhận bài: 11/1/2022

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 11/2/2022

Ngày chấp nhận đăng bài: 21/2/2022

Thông tin tác giả:

TS. ĐẶNG THỊ BÍCH NGỌC

Học viện Ngân hàng

PROMOTING THE IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL ACCOUNTING IN VIETNAMESE ENTERPRISES TO DEVELOP A GREEN ECONOMY

● Ph.D **DANG THI BICH NGOC**

Banking Academy

ABSTRACT:

Accelerating the restructure and prompting the sustainable economic growth poses many environmental challenges for Vietnam. Environmental accounting is considered a useful tool in providing environmental information environment which helps enterprises fulfill their environmental protection obligations and meet environmental standards or regulations. This paper points out the important role of environmental accounting in economic development, analyzes the current implementation of environmental accounting in enterprises and proposes some solutions to improve environmental accounting in Vietnam in the future.

Keywords: environmental accounting, green economy, sustainable economic growth.